

TISKOVÁ ZPRÁVA

Násilí je potřeba jasně pojmenovat: Násilí v blízkých vztazích v zrcadle kvalitativního a kvantitativního výzkumu

5. března 2024, Praha | Hození tvrdého předmětu, facky a pohlavky, tahání za vlasy, popálení, dušení, škrcení či topení a mlácení hlavou o něco – to jsou projevy fyzického násilí, se kterými se podle reprezentativního výzkumu „Kvalita života a pocit bezpečí“ dospělá česká populace nejčastěji setká v rámci partnerských vztahů. Kvalitativní výzkum „Děti a násilí v blízkých vztazích“ pak podle výzkumnice Dany Moree ukazuje, že „*násilí je především nutné jasně pojmenovat, jinak děti často nemají šanci se v situaci zorientovat*“.

ReCeGe: Výzkumné centrum domácího a genderově podmíněného násilí představuje dva unikátní výzkumy:

A) Reprezentativní kvantitativní výzkum „Kvalita života a pocit bezpečí“

Výzkumné centrum domácího a genderově podmíněného násilí dokončilo reprezentativní šetření „Kvalita života a pocit bezpečí“ populace ve věku 18 až 74 let (N = 1757), které vzniklo upravením evropského šetření genderově podmíněného násilí a zaměřilo se na zkušenosti s násilím v průběhu života i za pandemie covidu-19. Druhým příspěvkem k výzkumu násilí v blízkých vztazích pak je kvalitativní výzkum s mladými dospělými, kteří coby děti zažívali domácí násilí přímo či v roli svědků a u nichž zároveň nedošlo k systémovému podchycení jejich případu, který byl často označen za běžnou rozvodovou kauzu. Nejprve se věnujeme reprezentativnímu šetření.

„Jedním z cílů našeho projektu, k němuž se Česká republika v jeho evropské podobě nepřipojila, bylo zajistit sběr dat o zkušenostech s násilím zejména v blízkých vztazích,“ popisuje motivaci k provedení šetření Blanka Nyklová ze Sociologického ústavu AV ČR. „Zároveň jsme se rozhodli zaměřit na celou populaci, nejen ženy – náš výzkum o to jasněji ukazuje, že různé typy násilí jsou genderované do různé míry. Musím upozornit i na to, že kvantitativní šetření má svá omezení – zda muži opravdu tolik nepocítují následky prožitého násilí nebo je pro ně obtížnější si následky připustit, není možné ze získaných dat jednoznačně určit,“ dodává Nyklová.

Reprezentativní šetření ukazuje, že zkušenosti s násilím jsou často **silně genderované**. Vliv rozdílných očekávání, rolí, představ i konkrétních činností přisuzovaných i vykonávaných spíše muži či ženami se projevuje ve třech hlavních oblastech: 1) Genderované jsou zkušenosti s různými typy násilí, s čímž úzce souvisí i to, kdo se ho vůči komu dopouští. 2) Místa, kde k násilí dochází nebo kde z něj máme strach, se u žen a mužů u některých typů násilí významně liší. 3) V neposlední řadě se liší i míra a typ zakoušených následků, které uvádějí dotázané ženy a muži. Zde je nutné podotknout, že právě očekávání spojená s genderem mohou vést k obtížnějšímu připouštění (si) následků prožitého násilí u mužů. Ve všech těchto oblastech se pak v různé míře ukazuje i význam dalších charakteristik, zejména pak věku.

TISKOVÁ ZPRÁVA

1) Pokud se zaměříme na **genderovanost samotného násilí**, vidíme, že se projevuje u všech typů násilí v blízkých vztazích.

- **Fyzického násilí** obecně se významně nejčastěji dopouštějí muži, a to jak na ženách, tak na jiných mužích. Muži se významně častěji než ženy setkali s vyhrožováním fyzickým ublížením (23 % mužů jednou či opakovaně, u žen 12 %), ale i s vrážením či strkáním (21 % mužů jednou či opakovaně, u žen 11 %). Ženy se častěji staly obětí popadnutí či tahání za vlasy (2 % mužů jednou či opakovaně, u žen 8 %).
- Ženy mají významně častěji zkušenosti s jednotlivými typy **sexualizovaného násilí**. Jedinou výjimkou je souhlas k nějaké sexuální aktivitě kvůli obavě z následků odmítnutí, kde rozdíl mezi muži a ženami není statisticky signifikantní. Naprostou většinu pachatelů/pachatelek sexualizovaného násilí představují bývalí partneři/partnerky, přičemž mezi pachateli sexualizovaného násilí převládají muži, a to u všech jednotlivých typů sexualizovaného násilí, kdy muži představují nejméně čtyři pětiny všech pachatelů.
- Pokud se zaměříme na **slovní obtěžování** (komentáře a vtipy se sexuálním podtextem, dotěrné otázky na soukromý život či poznámky ke vzhledu), které nemusí probíhat výlučně online, ukazuje se, že mezi časté pachatele se řadí častěji lidé z pravidelných kolektivů – kamarádi, jiní známí, kolegové a spolupracovníci spolu se spolužáky a dále také bývalí partneři, přičemž obtěžování v podobě **nepříjemného fyzického kontaktu** se dopouštějí zejména **bývalí partneři**.
- Téměř polovina těch (49 %), kteří někdy měli partnerský vztah, má nějakou zkušenost s **psychickým násilím** ze strany svého partnera / své partnerky. Čtvrtina dotázaných pak zažila 4 a více z celkem 23 zkoumaných projevů psychického násilí. Téměř třetina respondentek (31 %) zažila některou ze zkoumaných forem psychického násilí ve vztahu se současným/bývalým partnerem, zatímco byla **těhotná**.

2) Z pohledu **místa**, kde k násilí dochází a kde se jej obáváme, vidíme, že ženy zažily nejzávažnější fyzické násilí doma, naopak muži na veřejných místech.

- U fyzického násilí **ženy** výrazně častěji uvedly, že se takovýto incident stal **doma** (39 % oproti 8 % mužů), **muži** významně častěji zažili takovýto incident **na veřejných místech**, a to konkrétně na ulici, náměstí, parkovišti či jiném veřejném místě (27 % oproti 16 % žen) a v kavárně, restauraci, hospodě, klubu či na diskotéce (24 % oproti 8 % žen).
- K nejzávažnějšímu incidentu **sexualizovaného násilí**, jemuž jsou výrazně častěji vystaveny ženy, celkově došlo nejčastěji **doma** (37 %), v jiném domě nebo bytě (28 %), dále pak v autě (13 %), v necelé desetině případů také ve škole či na pracovišti (7 %) nebo v kavárně, restauraci, hospodě, klubu, na diskotéce (6 %).

TISKOVÁ ZPRÁVA

- **Obavy z možného napadení** se propisují do snah napadení předejít, a to buď nošením něčeho, co je možné využít k sebeobraně (zbraň, pepřový sprej apod.), nebo vyhýbáním se určitým místům. Ženy činí téměř všechna opatření výrazně častěji než muži, a to zejména co se týče vyhýbání se určitým místům či situacím, kdy alespoň občas se v uplynulých dvou letech nadpoloviční většina žen preventivně vyhnula určitým ulicím nebo oblastem (57 %) a polovina místům, kde nejsou žádní lidé (50 %). Stejně opatření ale učinila jen necelá čtvrtina mužů (24, respektive 22 %). Více než dvě pětiny žen (41 %) se rovněž raději vyhnuly návštěvě určitého místa či podniku, podobně se zachovala jen o málo více než pětina mužů (22 %). Srovnatelný podíl žen (41 %) pak alespoň občas u sebe nosil něco, co by mohlo být použito k sebeobraně v případě ohrožení, z mužů to byla více než třetina (34 %). Z uvedeného plyne, že ženy a muži nemají rovný přístup k veřejným místům, kdy je ženy zakoušejí jako výrazně nebezpečnější.
- K různým formám **sexuálního obtěžování**, zejména v podobě nevhodných komentářů či vtipů, ale i dotěrných poznámek na vzhled, dochází často na pracovišti či ve škole.

3) Konečně co se **následků násilí** týče, ženy výrazně častěji uvádějí závažnější, četnější a dlouhodobější dopady jednotlivých typů násilí. Naopak muži častěji volí odpověď, že na nich násilí žádné následky nezanechalo, nicméně to neplatí stejně u všech forem násilí.

- Zdánlivě **málo závažné sexuální násilí** může zanechat následky: Z negativních dopadů šlo nejčastěji o následný pocit zranitelnosti (14 % celkem), který významně častěji uváděly ženy oproti mužům (18 % žen oproti 7 % mužů). Dalším častěji uváděným dopadem byla úzkost (14 % celkem, 13 % ženy, 15 % muži) a také následné problémy se vztahy (13 % celkem, 11 % ženy, 16 % muži).
- Různé podoby **stalkingu** rovněž vedou k následkům, a to u naprosté většiny osob, které se s ním setkaly: v důsledku opakovaných incidentů dotazovaní v důsledku zažitých zkušeností nejčastěji pociťovali vztek (47 %), strach (27 %), pocit trapnosti (23 %) a lítost (17 %). Pouze desetina (12 %) uvedla, že na ně incident neměl žádný dopad, zároveň pouze 3 % vyhledala specializovanou pomoc.
- U **sexualizovaného násilí**, jež se výrazně častěji týká žen, rovněž pozorujeme výrazné rozdíly v uváděných následcích: Pro polovinu mužů neměla zkušenost se sexualizovaným násilím žádný následek, u 13 % došlo ke změně práce či stěhování. Ženy neměly žádné následky jen v 18 % případů, více než čtvrtina žen měla problémy se spánkem, s navazováním či udržováním vztahů a ztrátou sebevědomí. Nadpoloviční většina všech osob, které mají s tímto násilím zkušenost, se s ním nikomu **nesvěřila**. Pokud se dotčení respondenti přece jen svěřovali, pak šlo ve všech dotazovaných skupinách o **svěřování se ženám**, ať už v rodině (28 %), nebo mimo ni – svěřování se kamarádkám (41 %).

Uvedená zjištění ukazují na nutnost dále se věnovat systematickému výzkumu jednotlivých forem násilí, u nichž je namístě provádět cílená, více strukturovaná šetření tak, abychom mohli lépe porozumět průběhům s dalšími charakteristikami.

TISKOVÁ ZPRÁVA

B) Kvalitativní výzkum přeživších „Děti a násilí v blízkých vztazích“

Kvalitativní výzkum „**Děti a násilí v blízkých vztazích**“ volně navazuje na výzkum zejména partnerského násilí za pandemie covidu-19. Jeho cílem bylo zachytit perspektivu dětí, které se s domácím násilím setkaly, a to prostřednictvím rozhovorů a fokusní skupiny s mladými dospělými, kteří násilí coby děti zažili. Výzkum směřoval zejména k zachycení potřeb, které v průběhu dětství a dospívání v násilném prostředí účastnice a účastníci výzkumu pociťovali a které zůstaly z valné většiny nenaplněné.

Zejména jsme se zaměřili na zkušenosti s různými institucemi, jako jsou škola, psychologická a psychiatrická péče, orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), policie či dětské lékařství. Naprostá většina mladých dospělých zapojených ve výzkumu měla i opakovanou zkušenost s některými z těchto institucí, ale ani v případech, kdy se například pokusili o sebevraždu či se podařilo aktivovat OSPOD, nedošlo k zastavení násilí. Ve školách nedošlo k dalšímu šetření ani v případech šikany, jíž část zapojených čelila, postup při snaze o řešení viditelných následků fyzického násilí nebyl jednotný a nevedl k řešení. Zarážející je i propastný rozdíl mezi psychoterapeutickými službami, kde účastníci a účastnice výzkumu v dospělosti často čerpají informace o tom, že prožívali násilí, což není v pořádku, zatímco v dětství dokonce ani na psychiatrii tuto skutečnost nezjistili.

S řešením následků prožitého násilí ve vlastní rodině se přitom všichni účastníci a účastnice našeho výzkumu potýkají i v mladém dospělosti s vynaložením nemalých finančních nákladů a za cenu ohromného osobního nasazení. Prožívané násilí bylo ve většině případů dlouhodobé. „*Potřebovala jsem určité pochopení. Když jsem to nedostala v rodině především od táty, tak jsem potřebovala slyšet, že to není v pořádku, jak se chová. Strašně dlouho jsem žila v tom, že to je v pohodě, tak se to má dělat, že otec je bůh, který ti řekne, co máš dělat, jinak přijde trest. Trvalo mi, než jsem pochopila, že jsem do něčeho byla manipulovaná, byla jsem dítě, že jo,*“ uvedla účastnice výzkumu s pseudonymem Lucka.

„*Byl to jeden z nejnáročnějších výzkumů, které jsem dělala, protože míra krutosti, kterou zmiňovali účastníci a účastnice výzkumu, je bezprecedentní, a přesto systém, který by jim měl pomoci, označil jejich situaci za běžnou rozvodovou kauzu,*“ říká o své výzkumné zkušenosti antropoložka Dana Moree z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy. A pokračuje: „*Přesto věřím, že bylo užitečné data nasbírat. Z analýzy totiž jasně vyplývá, že z perspektivy přeživších je klíčové násilí pojmenovat a zastavit. Násilný rodič totiž nepřestává být násilným jen díky rozvodu. Fakt, že máme tuto skutečnost zachycenou v datech, vnímám jako důležitý vzkaz pro pilíře systému obětem domácího násilí.*“

TISKOVÁ ZPRÁVA

Přestože se mělo jednat o „běžné rozvodové kauzy“, zažívané násilí bylo často brutální, v případě dívek jsme se setkaly i se znásilněním a dalšími projevy sexualizovaného násilí. „A s tím nožem pod polštářem jsem spala, když jsem s ním (starším bratrem) byla o tom víkendu sama. (Vyhržoval) právě tím, že mě zabije. To vlastně bylo to jeho... Proto jsem tam také měla ten nůž. Kdyby... Ani jsem třeba nespala v pokoji, ale v obýváku. Protože my jsme v prvním patře a máme tam vnitroblokovou zahradu. Ten obývací vede pryč z bytu. Člověk může přes ten balkón anebo i na chodbu,“ uvádí další účastnice s pseudonymem Umpalumpa.

Za klíčové označili účastnice a účastnice výzkumu zejména získání povědomí o tom, co je a co není v rodinných vztazích přípustné, co je samotné násilí. Aby mohly děti o svých zkušenostech mluvit, potřebují budovat důvěru dlouhodobě a za klíčová a nevhodnější místa, kde by k tomu mohlo dojít, označují prostory, kde se pohybují bez přítomnosti rodičů, tedy zejména školy či psychologické poradny.

O projektu

Výzkumné centrum domácího a genderově podmíněného násilí ReCeGe je společným projektem Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i., a Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, který je spolufinancován z Fondů EHP 2014–2021.

Kontakt

Blanka Nyklová, e-mail: blanka.nyklova@soc.cas.cz

Dana Moree, e-mail: dana.moree@fhs.cuni.cz

Petr Kodenko Kubala, e-mail: petr.kodenko-kubala@soc.cas.cz

